

עמנואל וליקובסקי

תקופות בתוהו

כרך ראשון

שחזור ההיסטוריה העתיקה
מיציאת מצרים עד מכתבי אל-עמארנה

הוצאת

רמ

ישראל, תשנ"ז

www.daat.ac.il
Immanuel Velikovsky

Ages in Chaos

Volume I

*A Reconstruction of Ancient History
from the Exodus to king Akhnaton*

מסת"ב: 8-0-90066-965 ISBN

עריכת המהדורה העברית
שולמית וליקובסקי כוגן

כל הזכויות שמורות
04-6350272

הקדשה

סדרת "תקופות בתוהר" מוקדשת לזכרו של אבי המנוח. ברצוני לומר במשפטים ספורים מי היה שמעון יחיאל וליקובסקי. למן היום בו עזב את בית הוריו, והוא כבן ארבע-עשרה, ונדד אל ישיבת מיר, אחד ממרכזי התורה הוותיקים ברוסיה, ועד יומו האחרון, בו נפטר בארץ ישראל בשנת תרצ"ז, והוא כבן שבעים ושמונה, הקדיש את חייו, את הונו, את שלוות נפשו, את כל אשר לו להגשמת מה שהיה אז בגדר חזון, תחיית העם היהודי במולדתו העתיקה. הוא תרם להחייאתה של שפת התנ"ך ולהתפתחות הלשון העברית בהוציאו לאור (בעריכת ד"ר יוסף קלוזנר) קבצים המוקדשים לבלשנות עברית בשם "שפתנו", וכמו כן לתחיית המחשבה המדעית העברית בהוציאו לאור, בפירסומי קרן שהקים, את "כתבי האוניברסיטה ובית הספרים בירושלים", קבצים בהם השתתפו אנשי מדע יהודים ידועי שם מרחבי תבל, ובכך תרם להנחת היסודות לאוניברסיטה העברית בירושלים. הוא היה הראשון לגאול את אדמת הנגב, ארץ האבות, ולארגן שם ישוב, לו קרא בשם רוחמה - כיום אחד הקיבוצים הגדולים בצפון הנגב. אינני יודע למי עלי להודות על הכשרתי הרוחנית לשחזור זה של ההיסטוריה העתיקה, אם לא לאבי המנוח, שמעון.

הקדמה

הגיתי את רעיון הספר "תקופות בתוהר" (*Ages in Chaos*) כאשר הגעתי לכלל הכרה שיציאת מצרים התרחשה בעיצומם של זעזועי טבע כבירים וכי זעזועי הטבע, במידה וימצאו להם התיחסויות בטקסטים מצריים קדומים, עשויים להוות חוליה מקשרת בין תולדות ישראל ומצרים. מצאתי התיחסויות כאלה, ותוך זמן קצר עיבדתי תכנית לשחזור ההיסטוריה העתיקה החל מיציאת מצרים וכלה בכיבוש המזרח על ידי אלכסנדר הגדול. לאחר שהגעתי לכלל הבנת טבעה וממדיה של תהפוכת טבע זו, עבדתי במשך עשר השנים הבאות הן על "תקופות בתוהר" והן על "עולמות מתנגשים" (*Worlds in Collision*) כשהמחקר הנוכחי נטל את חלק הארי של המאמץ.

"תקופות בתוהר" חופף במידה רבה את התקופה הנידונה ב"עולמות מתנגשים" - שמונה מאות השנים מיציאת מצרים ועד לפלישת סנחריב לארץ ישראל בשנת 687 לפסה"נ - ונוסף על כך עוד 350 שנה עד לימי אלכסנדר מוקדון, כלומר כמעט אלף ומאתים שנה מתולדות המזרח הקדום. אך בעוד הספר "עולמות מתנגשים" התרכז בתיאור הקורות הפיסיים של התקופה, עוסק המחקר שלפנינו בהבטיה המדיניים והתרבותיים. תהפוכת טבע נרחבת משמשת כאן רק נקודת מוצא לשחזור הכרונולוגיה של התקופות והארצות הנידונות.

חיפשתי ברשומות של ארץ אחר ארץ ודור אחר דור, וליקטתי רמזים, עקבות, ראיות, והוכחות. מאחר והיה עלי לגלותם ולהשוותם, כתוב הספר כסיפור בלשי. ידוע היטב כי במלאכת הבילוש נבנות לעתים קרובות אסוציאציות בלתי צפויות מפרטים זעירים: טביעת אצבעות על מטיל מתכת, שערה על אדן חלון, גפרור שרוף בין השיחים. פרטים אחדים בעלי אופי ארכיאולוגי, כרונולוגי, או פליאוגרפי עלולים להיראות כענינים של מה בכך, אולם אלה הן טביעות האצבעות של חקירה בה כרוכים דברי ימיהן של אומות רבות לאורך דורות רבים. פרטים כאלה לא באו כדי להקשות על הקורא, הם דרושים לביסוס הנחת היסוד של מחקר זה. לכן, כל נסיון לעבור על הספר בריפרוף יוכח כמשימה עקרה.

תהליך תיאום ההיסטוריות של עמי קדם לסינכרוניות מדויקת יספק מספר רגעים מרגשים. אנו נראה באור חדש הרבה תעודות היסטוריות, שפורשו לא נכונה כאשר הוצגו בפרספקטיבה היסטורית מוטעית.

אנו נקרא על מכות מצרים כפי שתיאר עד ראייה מצרי וכפי שנשתמר על פפירוס. אנו נוכל לקבוע את זהותם של החיקסוס המיסתוריים, וגם להצביע על אתר מבצרם עואריש, יתכן המבצר הגדול ביותר של הזמן העתיק. אנו נקרא את רשימותיה של מלכת שבא על מסעה לירושלים בימי שלמה, ונראה תבליטים המתארים מסע זה, בהם רואים את התושבים, בעלי החיים, והצמחים של ארץ ישראל של אותם ימים. נסתכל בצילומים של כלי מקדש שלמה כפי שנחקקו בידי אומן של אותה עת. לאחר מכן נקרא טקסטים של אגרות שנכתבו על ידי מלכי יהודה וישראל.

בעל היקף גדול אף יותר הן תוצאות השחזור עבור קורות מצרים, אשור, ובבל, וגם עבור העבר היווני. תיקון הכרונולוגיה, מבלי לשנות את רצף העבר העברי, מעשיר את רשימותיה בשפע. מבנה העבר, כאשר הוא מעוצב מחדש, מופיע כאשר חלקיו מחוברים נכונה בזמן ובמרחב.

לא ניתן להצביע בהקדמה קצרה על כל הדברים שיופיעו באור חדש כאשר הם מוצבים בזמנם הנכון. כאשר צירי ההיסטוריה מוחזרים למקומם הנכון, עובדות על עמים וארצותיהם, על אמנותם ודתם, מלחמותיהם ובריתותיהם מופיעות כמו מתוך קרן שפע.

אסטרטגיה נכונה דורשת ביצור ראש גשר עם תפישתו. האם שיקול נבון הוא לפתוח, במקום זאת, חזית שניה נגד יריב חדש?

לאחר פרסום "עולמות מתנגשים" - כרך המתאר שתי מערכות של דראמה שמיימית וארצית ששוחזרו מזכרונו הקולקטיבי של המין האנושי - מן הראוי היה לחזק את עמדתי על-ידי כרך נוסף שיכלול עדויות גיאולוגיות ופליאונטולוגיות לאותן התרחשויות דראמטיות בחיי כדור הארץ. מכיוון שחומר כזה מתחום האבנים והעצמות אינו נדיר, ולהיפך מצוי בשפע, לא נראתה משימה זו קשה. לכן גדול היה הפיתוי עבורי להמשיך מן הנקודה בה סיימתי את "עולמות מתנגשים", על מנת להוכיח חזור והוכח, מזוויות ראייה חדשות, שאכן התרחשו תהפוכות טבע, ושהן אכן שיבשו את מהלכה האיטי של האבולוציה בעולם הדומם והחי גם יחד. ולמעשה, לאחר פרסום "עולמות מתנגשים" התמסרתי לאיסוף ואירגון ראיות גיאולוגיות התומכות בעדויות הספרותיות וההיסטוריות המעידות על קטסטרופיזם קוסמי, ולכתיבת הספר "ארץ רעשה" (*Earth in Upheaval*), תוך מעורבות מעטה בלבד בסערה שקמה בעקבות פרסום ספרי הראשון "עולמות מתנגשים". אולם נוכחתי שהראיות שהובאו ב"עולמות מתנגשים" לא זכו להקשבה הוגנת, ולעתים אף לא לקריאה, ביחוד מצד המבקרים הקולניים ביותר. וכי היה משום תועלת בהצגה חפוזה של עדויות נוספות? לאחר התלבטות החלטתי שלא להשהות עוד את פרסום "תקופות בתוהר" - "האופוס מגנום" שלי.

אני מכנה את "תקופות בתוהר" החזית השניה, כי לאחר שהסערתי את שלוות נפשם של אסטרונומים רבי עוצמה ושל כותבי ספרי לימוד אחרים, אני קורא כאן תגר על ההיסטוריונים. המחקר הנוכחי יזעזע את ההיסטוריונים כפי שזיעזע הספר "עולמות מתנגשים" את האסטרונומים. יתכן מאוד שלהיסטוריונים יהיו קשיים פסיכולוגיים אף גדולים יותר לשנות את השקפותיהם ולקבל את שחזור ההיסטוריה העתיקה מאשר היו לאסטרונומים לקבל את הסיפור על קטסטרופות במערכת השמש בזמנים היסטוריים. ואכן, היסטוריון מפורסם שעקב אחר עבודתי מאז הושלמה הטיוטה הראשונה ב-1942, הביע אותה דעה ממש. לא ידוע לו, אמר, שום טיעון בעל תוקף נגד שחזור ההיסטוריה המוצע כאן, אולם מבחינה פסיכולוגית כמעט בלתי אפשרי לשנות דעות שנרכשו במשך עשרות שנים של קריאה, כתיבה, והוראה.

הנסיון לשחזר מן היסוד את דברי ימי העולם העתיק (כ-1200 שנה בחיי אומות וממלכות רבות) יתקל, בהיותו חסר תקדים, בביקורת חריפה מצד אלה שבהוראתם ובכתיבתם התחייבו עמוקות לתפישה הישנה של ההיסטוריה.

ההיה עלי להירתע מן ההשמצות שהשמיצה קבוצת מדענים את "עולמות מתנגשים" ואת מחברו? מאחר שלא היה ביכולתם להוכיח שהספר כולו, או מקצתו, מוטעה, או שמסמך כלשהו המצוטט בו כוזב, הירשו לעצמם חברי קבוצה זו התפרצויות זעם כלל לא מדעיות. הם אילצו את המר"ל הראשון לסלק את ידיו מן הספר על-ידי איום בחרם על כל ספרי הלימוד שבהוצאתו. זאת, למרות העובדה שכאשר כבר היה הספר תחת מכבש הדפוס הסכים המר"ל להעבירו תחת שבט הביקורת של שלושה אנשי מדע דגולים, והספר עמד בביקורת זו. לאחר שעבר הספר להוצאת ספרים אחרת ניסתה הקבוצה הנ"ל למנוע באיומים את הופעתו גם שם. הם גרמו לפיטוריהם של מדען ושל עורך שנקטו בגלוי עמדה אובייקטיבית, וכך הניעו אקדמאים רבים לקרוא את "עולמות מתנגשים", ולהתכתב עם המחבר, בחשאי. שומרי הדוגמה ניסו, ועדיין מנסים למחוק את התיאוריה החדשה בשיטות של "גירוש הדיבוק", ולא על-ידי דיון ענייני. בדרך זו השפילו את מעמדם של אנשי המדע בעיני הציבור הרחב, ציבור שאינו מאמין שהצנזורה והדיכוי הכרחיים להגנת האמת. והרי מבחן לפיו ניתן לבדוק אם ספר כלשהו כוזב, אם לאו: מעולם לא אירע בתולדות המדע שספר כוזב עורר סערת זעם בין מדעני מוסדות אקדמיים. לעומת זאת, פרצה סערה כל פעם שנפתח דף חדש בתולדות המדע.

גישה מדעית דורשת קודם כל קריאה, אחר כך מחשבה וחקירה, ולבסוף - הבעת דעה. ביחס ל"עולמות מתנגשים" נהגו בסדר הפוך שוב ושוב. דחיה מדעית דורשת סתירת העדויות שהובאו. דבר מעין זה לא נעשה ביחס ל"עולמות מתנגשים". לטיעונים המעטים שהועלו - אלה שניתן היה לקבץ מתוך מאמרי

הביקורת הרבים - עניתי טיעון אחר טיעון. היה זה בוויכוח ביני לבין פרופ' סטוארט (J. Q. Stewart), אסטרונום באוניברסיטת פרינסטון, ויכוח שפורסם בירחון "הרפרס" של יוני 1951, ארבעה-עשר חודשים לאחר הופעת הספר. אף טיעון לא נותר ללא מענה, וכל טיעון חדש לא הועלה מאז, אם כי התפרצויות רגשיות לא פסקו. לבסוף הופעלו תכסיסים חדשים: אלה שהתנגדו תחילה לתזות של "עולמות מתנגשים" החלו מסגלים אותן לעצמם טיפין טיפין, אם כי לא ביושר ובתום לב, אלא במסווה של הוכחה כביכול עד כמה שוגה מחברו של ספר אפיקורסי זה. כיום שום פרק מ"עולמות מתנגשים" אינו טעון כתיבה מחדש, ואין צורך לבטל אף הנחה מהנחותיו.

גדולים הם השינויים המוצעים ב"תקופות בתוהר" עבור תולדותי המדיניים של המזרח הקדום. אני טוען לזכות לשגות בפרטים ואקדם בברכה ביקורת קונסטרוקטיבית. על כל פנים, בטרם יכריז המבקר כי המבנה כולו שגוי בגלל טיעון שניתן להביא נגד נקודה זו או אחרת עליו לשקול בזהירות את טענתו מול התכנית בשלמותה על כל ראיותיה. היסטוריון המתמקד בטענה נגד פרט מסוים, כשהוא מתעלם מן המחקר בכללותו, על שפע ההוכחות שעליהן הוא מבוסס, יפגין בכך את גישתו צרת האופק להיסטוריה. דומה יהיה לאותו "מדען דייקן" (פרופסור טוויסט בחרוזיו של אוגדן נאש) שיצא בחברת אשתו הצעירה בראש משלחת לג'ונגל. יום אחד, כאשר הודיע לו מורה הדרך ש"אליגטור" טרף את אשתו, לא יכול היה הפרופסור אלא לגחך: "כוונתך בוודאי", אמר, "לקרוקודיל?". אני מאמין שהעדויות המובאות ב"תקופות בתוהר" מצדיקות את השחזור המוצע בו. במוקדם או במאוחר, והדבר יכול לקרות כל יום, תאמת תגלית ארכיאולוגית כלשהי את התזה העיקרית של ספר זה.

תגלית הטקסטים הדו-לשוניים של עברית קדומה וכתב תמונות "חית", שנתגלו בזמן האחרון, פותחים אפשרות לפיענוח כתב התמונות של אסיה הקטנה וסוריה, ומבטיחים לגלות עובדות בעלות ערך לא ישוער.

גם מסיבה זו אל לי להשהות את פרסום הספר. האין זאת שתחילה נחשב רעיון חדש לבלתי נכון, ולאחר שהתקבל, לבלתי חדש?

פרסום המשך "תקופות בתוהר" מתוכנן לזמן הקרוב. שם ימצא קוראו של הכרך הראשון את השלמת הפתרון לדראמה בה הועתקו מאות שנים בלוח הזמן.

עמנואל וליקובסקי

פברואר, 1952

הוקרות

אני תב תודה לארכיאולוגים שזה למעלה ממאה שנה טורחים לחשוף אתרים רבים בארצות המזרח הקדום, לדורות של בלשנים שפיענחו וקראו את הטקסטים הישנים, ולמלומדים שהקלו על עבודת המחקר על ידי איסוף וסיווג החומר.

אני אסיר תודה במיוחד לד"ר וולטר פדרן (Walter Federn) ממכון אסיה בניו יורק שהיה תמיד מוכן לעזור לי בידיעותיו המופלגות בספרות האגיפטולוגית. אני חש תודה מיוחדת לו מפני שהוא מעולם לא קיבל על עצמו את התזה שלי, ורק לאחר למעלה משש שנים היה מוכן להודות שההיסטוריה העתיקה המקובלת איננה מושתתת על יסודות איתנים. טיעוניו היוו עבורי מוטיבציה מתמשכת ללקט עוד ועוד ראיות, ולהשוות עוד ועוד חומר היסטורי. ביקורתו היתה תמיד קונסטרוקטיבית.

אני אסיר תודה גם לד"ר פפיפר (Robert H. Pfeiffer), מומחה נודע לתנ"ך. בהיותו מנהל חפירות הארווארד בנוזי, מנהל המוזיאון השמי של אוניברסיטת הארווארד, פרופסור להיסטוריה עתיקה באוניברסיטת בוסטון, עורך כתב העת *Journal of Biblical Literature* (בין השנים 1943-47) ומחבר ספר לימוד מפורסם על התנ"ך, הינו מוסמך במיוחד לדון בשחזור המוצע. בקיץ של 1942 הוא קרא את "תקופות בתוהר" כאשר כתב היד היה עדיין בטיוטה ראשונית, והציע שאנסה להוכיח את התזה גם בעזרת אמנות עתיקה. שמעתי לעצתו, ובכרכים הבאים יובאו פרקים העוסקים באמנות עתיקה, פליאוגרפיה, וארכיאולוגיה סטרטיגרפית. הוא קרא גם טיוטות מאוחרות יותר, והראה ענין רב בהתקדמות מחקרי, ואם כי לא תמך בתזה שלי, אף לא דחה אותה, בהאמינו שרק ויכוח אוביקטיבי וחפשי יוכל להבהיר את הסוגיה.

אין הוא ולא ד"ר פדרן, ואף לא כל אדם אחר, נוטלים חלק באחריות לקביעה כלשהי בספר הנוכחי.

פרופסור גרסטנג (J. Garstang), חופר יריחו, קרא טיוטה מוקדמת של הפרק הראשון. הוא הביע את דעתו שהתיעוד המצרי למכות מצרים, כמובא כאן, והפסוקים מהתנ"ך העוסקים במכות, כל כך דומים שחייב היה להיות להם מקור משותף.

ד"ר גלב (I.J. Gelb) וד"ר פייגין (S.I. Feigin) מהמכון האוריאנטלי של אוניברסיטת שיקגו, ענו באדיבות לשאלות שהפניתי אליהם מבלי שידעו את התזה של מחקרי. גם ד"ר גורדון (C.H. Gordon), מאוניברסיטת דרופסי, ענה באדיבות למספר שאלות בתחום התמחותו. אני מביע להם את הערכתי.

ד"ר קאלן (Horace M. Kallen), פרופסור, ובשעתו דיקן, של הפקולטה ללימודי מוסמכים ב-New School for Social Research בניו יורק, הומניסט והומניטר, תמך בי מוסרית תמיכה איתנה לאורך השנים, כי הוא ידע את הקשיים שעמדו בפני ואת ההתנגדות בה אתקל.

הייתי בר מזל שזכיתי בעזרתה של הגב' מריון קון (Marion Kuhn) שעברה בקפידה רבה על כל כתב היד יותר מפעם אחת והציעה מספר שיפורים בסגנון. גם גב' טבל (Kathryn Tebbel) מהוצאת דבלדי הוכיחה את עצמה כעורכת טובה.

מתוך עזרתו וגישתו של מר ברדבורי (Walter Bradbury), העורך בפועל של הוצאת דבלדי, חשתי שכל האמצעים של בית הוצאת הספרים הגדול הזה עמדו לרשותי.

מבוא למהדורה העברית של סדרת תקופות בתוהו

ספריו של עמנואל וליקובסקי, שנכתבו באנגלית, תורגמו לתריסר שפות ויצאו ברחבי העולם במאות אלפי עותקים. אולם בארץ לא יצא עד כה אף אחד מספריו בעברית (פרט לספר המתעד ויכוחים בינו ובין אינשטיין, לפני עלות השחר, 1995). בספרו הראשון, *Worlds in Collision* ("עולמות מתנגשים"), משחזר עמנואל וליקובסקי, מתוך זכרונו הקולקטיבי של המין האנושי סביב העולם כולו - מתוך ספרות עתיקה, מסורות ואגדות עם, לחזות שנה ושעוני שמש עתיקים - את היקפן ועצמתן של תהפוכות טבע שעברו על כדור הארץ עקב התקרבות של גרם שמיימי. הספר עמד בראש רשימת רבי המכר בארה"ב משך חודשים בהסעירו את קהילת האסטרונומים עד כדי חרם על הוצאת הספרים מקמילן, ועורר התענינות חסרת תקדים בציבור הקוראים הרחב. כספר השנוי במחלוקת מתמשכת, מאז ועד היום, היה "עולמות מתנגשים" נושא ללמעלה משלושת אלפי מאמרי ביקורת. הן המגינים והן המתנגדים התווכחו עליו בלהט כזה השמור רק לספרים החושפים עקרונות חדשים. מאז פורסם לראשונה הגיעו אישורים רבים לתזות המובאות בו מחקר החלל, והוא יצא לאור שוב ושוב במהדורות רבות. בימים אלה, שעה שהקדמה זו נמסרת לדפוס, חתמו עם - Book of the Month Club בניו-יורק להוציא את "עולמות מתנגשים", שיצא לאור לראשונה ב-1950, פעם נוספת!

בספרו השני, *Ages in Chaos* - "תקופות בתוהו", בלקחו כנקודת מוצא את הבו-זמניות של זעזועי הטבע כנקודת סינורון ראשונית, מוצא וליקובסקי התאמה בין קורות עמי המזרח הקדום ובמיוחד בין קורות ישראל ומצרים. לפי הכרונולוגיה המצרית המקובלת אין מוצאים בכתובות מצריות את המסופר בתנ"ך, ומאיזך אין מוצאים בתנ"ך את המתועד בכתובות מצריות. מאחר שהשכבות הארכיאולוגיות ברוב המרחק הקדום מתוארכות לפי ממצאים וכרונולוגיה מצריים, נבוכים הארכיאולוגים הארץ-ישראלים שאין הם מוצאים, בשכבות בהן הם מצפים למצוא, את המתועד בתנ"ך. אולם לפי השחזור המוצע כאן נמצא סינורון מלא בין תולדות ישראל ומצרים, מזמן יציאת מצרים ואילך, ומתוך כך מתגלות תגליות מופלאות.

פרופ' פפיפר (Robert H. Pfeiffer). שהיה דיקן הפקולטה לקורות ולשפות שמיות באוניברסיטת הארווארד, כתב על כריכת "תקופות בתוהו" המקורי:
 "וליקובסקי מגלה בקיאות עצומה וחריפות יוצאת דופן. הוא כותב היטב ומתעד את כל קביעותיו במקורות... מסקנותיו, שלא נשמעו כמותן, מדהימות, מהפכניות, סנסציוניות... אם ד"ר וליקובסקי צודק, ספר זה הינו התרומה הגדולה ביותר לחקר ההיסטוריה העתיקה שנכתב אי-פעם."

פרופ' דריוטון (Etienne Drioton), אגיפטולוג שהיה מנהל שרותי העתיקות של מצרים, כולל מחיאון קהיר, ואחר כך מנהל המחלקה המצרית של מחיאון הלובר בפריז, כתב לוליקובסקי:

"קיבלתי את ספרך 'תקופות בתוהו' הבוקר, וכבר כמעט גמרתי לקרוא את כולו, עד כדי כך הוא מלהיב ומרגש. אתה ממוטט רבות מהנחותינו ההיסטוריות שחשבנו למבוססות. אבל אתה עושה זאת ללא כל דעות קדומות ובתיעוד מלא... בין שמסקנותיך יתקבלו או ידחו, הן יעוררו את הבעיות מחדש ויאלצו אותנו לבדוק אותן לעומק לאור השערותיך החדשות. בין שכך ובין שכך יביא ספרך המענין תועלת רבה למדע."

שנה לאחר צאת "תקופות בתוהו" לאור בארצות הברית השתומם עזריאל קרליבך במאמר גדול ב"מעריב", על כך שהספר עוד לא תורגם לעברית. שם גם התפעל מבקיאותו של וליקובסקי,

"...בפיסיקה וברפואה, באסטרונומיה ובפילולוגיה, במדע המקסיקני הקדום ובמדעי הנפש המודרני - ועל שיבתו, מכל סיוריו אלה, אל מקור מחצבתו היהודי... ועתה צא ולמד, כיצד יתקוממו, יעמדו על נפשותיהם כל המלומדים האלה על וליקובסקי זה. כי הוא חטא בשני העוונות שאין להם כפרה גם יחד: גם בגאונות וגם בכל מקצועיות, גם במה שאין עליו גושפנקה של צרות-אופק מדופלמת באפיק אחד של המדע, וגם במה שהוא אורגינלי... ואם אמנם כעסם של אנשי המדע גדול כל-כך - סימן שהם אינם צודקים, סימן שיש כאן תגלית, שיש להם יסוד לירוא בפניה..."

אריק לאראבי, כתב על וליקובסקי (ב-1963 ב-*Harpers magazine*):

"על-ידי שבירת המחיצות בין המדעים השונים הוא מגיע למסקנות ששום מדע לא הגיע עליהן בפני עצמו. זהו אתגרו האמיתי."

"תקופות בתוהו" כרך א', שיצא לאור בניו-יורק ב-1952, עסק בשחזור ההיסטוריה העתיקה "מזמן יציאת מצרים ועד לימי אח'נאטון", (כלומר עד וכולל מכתבי אל-עמארנה). בכרך השני, שהיה אז כבר בהגהות דפוס, הושלם השחזור עד לימי אלכסנדר מוקדון. אולם וליקובסקי החליט להרחיב את הכרך השני למספר

כרכים, ובינתים פנה להוציא לאור את *Earth in Upheaval* ("ארץ רעשה") כתשובה למבקרים הקולניים של "עולמות מתנגשים", שטענו כי לא יתכן לשנות קונספציות במדע על סמך תעודות היסטוריות ואגדות עם. ב"ארץ רעשה" (1955), הביא וליקובסקי הוכחות גיאולוגיות ופליאונטולוגיות לכך שעל כדור הארץ עברו שינויים פתאומיים כלל-עולמיים גם לפני כשלושת אלפים וחמש מאות שנה, כלומר, בזמן יציאת-מצרים.

עם התפתחות חקר החלל, מספר שנים לאחר מכן, התחילו להגיע תגליות שאישרו הרבה מתחזיותיו המפתיעות של וליקובסקי ב"עולמות מתנגשים". התגליות שהמשיכו להגיע, והוויכוחים סביבן, העסיקו אותו בהוצאות ובסמינרים, להם הוזמן באוניברסיטאות ברחבי ארה"ב, וכפי שכתב, הסיחו את דעתו מן הפרעונים.

כעשרים שנה לאחר מכן חזר עמנואל וליקובסקי לעסוק בהוצאה לאור של המשך הסדרה של "תקופות בתוהו". את כרך ב' המקורי הרחיב בינתים למספר כרכים, מהם הספיק להוציא לאור את הכרך העוסק בתקופה הבבלית (*Ramesses II and his Time*) ואת הכרך העוסק בתקופה הפרסית (*Peoples of the Sea*), והמשיך לעבוד על עדכון הכרכים העוסקים בתקופה האשורית ובתקופת החושך ביוון, שנשארו בכתב-יד אך פרקים מתוכם פורסמו ב- *Pensee* וב- *Kronos* (ראה פרטים בביבליוגרפיה).

מאז יצאו לאור לא פסקו ספריו של וליקובסקי להיות נושא לדיונים בתחומי מדע רבים. סדרות של כתבי עת הדנים במחקריו האינטרדיסציפלינריים, כגון: *The Velikovskian, Aeon, Kronos, S.I.S.Review, Catastrophism and Ancient History, Pensee* יצאו או יוצאים לאור, בקנדה, באנגליה, וביחוד בארה"ב.

ביחס ל"עולמות מתנגשים" זרש וליקובסקי בעקביות שלא ישונה בו דבר במהדורות המאוחרות, כי, כפי שכתב בהקדמה למהדורת הכריכה הרכה, שיצאה לאור ב-1965, "אילו נעשו בו שינויים, לא יכול היה קורא של מהדורה חדשה להעריך עד כמה ספר, שהיה אפיקורסי מבחינה מדעית ב-1950, תואם את התגליות שבאו לאחר מכן." לכן לכשיתורגם לא יובאו בטקסט שינויים כלשהם מבחינה מדעית.

לעומת זאת, עבור מהדורה שניה של "תקופות בתוהו" כרך א' רשם וליקובסקי מספר תיקונים ותוספות. לכן הכרך הנוכחי הוא למעשה במתכונת של מהדורה שניה: הכרך המקורי הראשון של "תקופות בתוהו" חולק במהדורה העברית לשני כרכים: הכרך הנוכחי כולל את ארבעת הפרקים הראשונים וחצי הפרק החמישי מתוך שמונת הפרקים של המהדורה המקורית. הפרקים האחרונים, העוסקים במכתבי אל-עמארנה, נדחו לכרך בפני עצמו, כפי שוליקובסקי התכוון לעשות עבור מהדורה שניה. אולם, לשם הרצף עם הכרך על תקופת החושך ביוון, נכללים כאן כמה מסעיפי הפתיחה הכלליים של פרקי אל-עמארנה, (ללא הערות השוליים).

לעומת זאת נוספו בסוף הכרך הנוכחי שני פרקים קצרים שוליקובסקי כתב עבור מהדורה שניה: 1) הפרק "ראיות נוספות" - תגליות התומכות בשחזור, במיוחד משדה הארכיאולוגיה, שהגיעו לאחר ש"תקופות בתוהו" כרך א' המקורי יצא לאור; 2) טבלא הממחישה את הקשרים הסינכרוניים הרבים בין דברי ימי ישראל וקורות מצרים לפי השחזור, בניגוד לחוסר כל קשר לפי הכרונולוגיה המקובלת.

יתכן שיצא לטובה שפרסום **תקופות בתוהו** כרך א' בעברית התעכב זמן כה רב, כי עתה יוכל לצאת יחד עם הכרך **ההיתה תקופת החושך ביוון?**, שנשאר עד כה בכתב-יד, ויובא במהדורה העברית כשני בסדרה. זהו כרך המוסיף תמיכה רבה לשחזור. כמו כן מובא בכרך על יוון, הפרק "אסטרונומיה וכרונולוגיה - מקור הטעויות בכרונולוגיה המצרית" (שהופיע כנספח ל-*Peoples of the sea*). פרק זה מאוד חשוב להבנת הטעויות שביסוד הכרונולוגיה המצרית, המבוססת כביכול על אסטרונומיה. לכן, הוצאנו פרק זה גם כחוברת נפרדת עבור קוראים שיסתפקו באחד מהכרכים האחרים של סדרת **תקופות בתוהו**.

לכרך על יוון (ולכרך על פרס) הוספנו גם מתוך מאמריו של וליקובסקי בנושא תיארוך חפצים אורגנים עתיקים בשיטת הפחמן הרדיואקטיבי (C-14); שם מספר וליקובסקי על הבקשות החוזרות ונשנות שהפנה, הוא ואחרים, למחיאונים ולאוניברסיטאות על מנת שיבדקו את השחזור המוצע בתקופות בתוהו בשיטת הפחמן-14, על התשובות המתחמקות שקיבל, על מספר בדיקות שסוף סוף נעשו, ועל התוצאות המענינות שהתקבלו.

כמו בכל ספריו של וליקובסקי, ממוספרות ההערות לכל סעיף בנפרד ומובאות בתחתית הדף. מספרי הערות השוליים שנוספו למהדורה העברית מובאים בדרך כלל בתוך סוגריים. מראי המקום הלועזיים בהערות השוליים מובאים בעברית, פרט לשם הסופר המובא בלועזית (וכן אותיות קיצור כתב-העת), כך שהמעונין לבדוק את המקור המדויק בשפה המקורית יוכל למצוא בקלות בביבליוגרפיה תחת שם הסופר. הן שמות הספרים והן כותרות המאמרים מובאים בתוך גרשיים, אלא אם מצוטט מתוך ספר שיצא לאור בעברית - אז מובא שמו באותיות מודגשות.

לכרך הנוכחי נוספו גם כמה תיקונים, חלקם שוליקובסקי רשם עבור מהדורה שניה. כמו כן ערוך הספר, מכמה בחינות נוספות, כך שיתאים לקורא העברי, ועליהן, לטוב או לרע, האחריות שלי.

שולמית כוגן

ה ת ו כ ן

הקדמה

חלק א'

פרק ראשון: חיפוש אחר חולית קשר בין תולדות ישראל ומצרים

שתי ארצות ועברן (1). התיאוריות השונות לאיתור יציאת מצרים בהיסטוריה המצרית (4). הסברי ביקורת המקרא למכות מצרים (10). התפרצות איתני הטבע (15). מכות מצרים - עד ראיה מצרי (17). זעזועי טבע במצרים (19). הלילה האחרון לפני יציאת מצרים (22). "בכורות" - "בחירים" (25). מרד ומנוסה (27). החיקסוס פולשים למצרים (29). פי החירות (31). פאפירוס ארמיטג' (36). שתי שאלות (38).

פרק שני: החיקסוס

מי היו החיקסוס? (43). בני ישראל נתקלים בחיקסוס (45). זעזועי הטבע בערב (48). המסורות הערביות על פרעונים עמלקים במצרים (50). החיקסוס במצרים (53). מלאבי רעים - מלכי רועים (55). ארץ ישראל בימי שלטון החיקסוס (57). משך תקופת החיקסוס (60). גירוש עמלק ברשומות העבריות וגירוש החיקסוס ברשומות המצריות (62). החיקסוס נסוגים לאדום (69). המלכה תחפניס (69). איתורה של עווריש (70). הקבלות בין החיקסוס לעמלק (72). הטעות שבזיהוי ישראל עם החיקסוס וראשית האנטישמיות (76). תולדות העולם על כף המאזנים (80).

פרק שלישי: מלכת שבא

שני שליטים דגולים (83). מאין באה מלכת שבא? (86). לאן נסעה המלכה חאתשפסות? (88). הדרך מנוא-אמון לירושלים (92). פרוח פוגש את שליח המלכה (93). חאתשפסות הובילה את המשלחת ל"ארץ הקדושה" (95). החבל המהולל של "ארץ האל" (98). חפצה של מלכת שבא (101). האניות הגיעו לנוא-אמון (105). טירסות של עצי אלמוגים (106). חיקוי מקדש שלמה (108). "מ-כא-ד" "מ-כא-רע" (110). האם ביקורה של חאתשפסות היה בארצה של מלכת שבא? (114).

פרק רביעי: המקדש בירושלים

תחותמס השלישי חותר תחת ממלכת שלמה (119). תחותמס השלישי פולש לארץ ישראל (122). קדש ביהודה (124). כלי מקדש שלמה (127). אוספים זואולוגים ובוטנים (133). גנובת מלך אדום (136). הנסיכה אנו (137). "התרבות המופלאה" (138). "ארץ האל" ו"רצנו" (140). סוסנק (ששונק) (143). סיכום (145).

פרק חמישי: ראס-שמרה

לוח הזמנים של התרבויות המינואית והמיקנית (147). חדרי קבורה (151). יסודות יוניים בכתבי ראס-שמרה (153). יסודות עבריים. השוואה בין שתי ערים ושתי תקופות (156). ביקורת המקרא ותעודות ראס-שמרה (161). הדים מן העבר (163).

חלק ב'

מכתבי תל אל-עמארנה

מכתבי אל-עמארנה ומועד כתיבתם (167). ירושלים ושומרון (171). כמה מן המכותבים (173).

סיכום חצי הדרך (175).

ראיות ארכיאולוגיות שהגיעו לאחר ש"תקופות בתוהו" יצא לאור.

כרונולוגיה וסייסמולוגיה (179). פאפירוס איפואר (182). סוס ורוכבו (182). כתובת כאמס (183). חפירות יריחו (183). חפירות חצור (185). שנהבי שלמנאסר (186). הכתב הלינארי המסתורי (187). הצעה לאיתור המבצר של עואריש (189).

טבלא להמחשת השחזור (193)

ביבליוגרפיה (197)

רשימת התמונות

לוח מס' 1	עמוד מתוך פפירוס איפואר המכיל את סיפור המכות
לוח מס' 2	המלכה חאתשפסות
לוח מס' 3	עצי אלמוגים
לוח מס' 4	הגשת המתנות
לוח מס' 5	העמסת ספינותיה של חאתשפסות
לוח מס' 6	מקדש דיר אל בחרי
לוח מס' 7	כלי המקדש (שירטוט של תבליט כרנך)
לוח מס' 8	כלי המקדש (צילום של תבליט כרנך)